

Andrzej Maciej Brzeziński

Stosunki polsko-bułgarskie w okresie międzywojennym. Zarys wybranych problemów

Streszczenie

Polskie Biuro Prasowe w Sofii, działające od 1915 r., odegrało istotną rolę w nawiązaniu stosunków dyplomatycznych między Polską a Bułgarią po zakończeniu I wojny światowej. W latach dwudziestych dyplomacja II Rzeczypospolitej była zainteresowana utrzymaniem dobrych stosunków ze wszystkimi państwami bałkańskimi i nie angażowała się w spory terytorialne między Bułgarią a Rumunią i Jugosławią. Po utworzeniu w 1934 r. Ententy Bałkańskiej, dyplomacja polska popierała starania bułgarskie o anulowanie klauzul wojskowych traktatu z Neuilly-sur-Seine, a także bułgarską politykę zbliżenia z Jugosławią. W okresie międzywojennym stosunki gospodarcze polsko-bułgarskie rozwijały się słabo; Polska przez cały czas miała ujemne saldo bilansu handlowego z Bułgarią. Pomyślnie rozwijały się natomiast stosunki kulturalne między obu krajami, zwłaszcza kontakty literackie. Ożywiona była współpraca naukowców, zwłaszcza sławistów. Bułgarystyka stała się w Polsce dyscypliną uniwersytecką. Znacznie słabsze były polsko-bułgarskie kontakty w dziedzinie muzyki, teatru i malarstwa.

Zamierzeniem autora niniejszego artykułu jest szkicowe omówienie stosunków politycznych, gospodarczych i kulturalnych polsko-bułgarskich w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Do tej pory problemy te interesowały przede wszystkim historyków bułgarskich, w niewielkim zaś stopniu badaczy polskich. Szczególnie cenne są poszukiwania badawcze Eczki Damianowej, autorki kilku artykułów, opublikowanych w czasopismach polskich i bułgarskich oraz monografii dotyczącej stosunków politycznych polsko-bułgarskich w latach 1918-1941¹. Podstawę źródło-

---

¹ E. Damianowa, *L'opinion publique en Pologne et les événements révolutionnaires en Bulgarie de 1923-1925*, "Études balkaniques" 1974, nr 3, s. 72-89; też: *Polsza, Bułgaria i międzubałkańskie otoczenia (1930-1939)*, "Istoriczeski Pregled" 1974, nr 6, s. 5-31; też: *Stosunki bułgarsko-polskie 1918-1929*, "Z dziejów stosunków polsko-radzieckich i rozwoju wspólnoty państw socjalistycznych" 1980, t. 20, s. 17-38; też: *Byłgaro-polskie kulturni wryzki (1918-1939)*, (w:) *Trzydzieście wieków Bułgarii. Ma-*

wą artykułu stanowią materiały i dokumenty zawarte w publikacji przygotowanej przez historyków bułgarskich i polskich, wydanej w 1982 r.²

Geneza stosunków politycznych polsko-bułgarskich w okresie międzywojennym sięga okresu I wojny światowej. W nawiązaniu kontaktów polsko-bułgarskich ważną rolę spełniło Polskie Biuro Prasowe w Sofii, będące ekspozyturą Naczelnego Komitetu Narodowego (od kwietnia 1915 r. do września 1917 r.), a następnie Rady Regencyjnej. Organizatorem i kierownikiem Biura był dr Tadeusz Stanisław Grabowski, sławista krakowski; znający doskonale Bułgarię jeszcze przed wybuchem I wojny światowej³. W okresie trzyletniej działalności Biuro uczyniło wiele dla popularyzacji Polski i spraw polskich w Bułgarii. Przygotowało grunt pod oficjalne stosunki polsko-bułgarskie po r. 1918 oraz stworzyło organizacyjne formy kontaktów kulturalnych polsko-bułgarskich⁴.

Jesienią 1918 r. nastąpiły wydarzenia przełomowe dla stosunków polsko-bułgarskich. Odzyskanie przez Polskę niepodległości zbiegło się z ostatecznym upadkiem proniemieckich sił politycznych w Bułgarii. Dnia 29 IX 1918 r. Bułgaria podpisała zawieszenie broni z państwami Ententy, 3 X Ferdynand I abdykował na rzecz swego dwudziestoczteroletniego syna, który wstąpił na tron jako Borys III. W końcu listopada 1918 r. został utworzony koalicyjny rząd Teodora Teodorowa, który dążył do uregulowania stosunków Bułgarii z państwami Ententy.

Rząd Jędrzeja Moraczewskiego postanowił nawiązać stosunki dyplomatyczne z gabinetem Teodorowa wykorzystując do tego celu Grabowskiego oraz Polskie Biuro Prasowe w Sofii. Dnia 20 XI 1918 r. Grabowski został mianowany tymczasowym delegatem RP w Sofii, a od 1 XII został kierownikiem Poselstwa RP w Bułgarii w randze chargé d'affaires⁵. Polskie Biuro Prasowe przestało istnieć, wcielone do świeżo utworzonego poselstwa, które rozpoczęło formalną działalność 2 I 1919 r. Tego dnia Grabowski wręczył listy wprowadzające premierowi

teriału polsko-bułgarskiej sesji naukowej, Warszawa 28-30 X 1981, pod red. J. Siatkowskiego, Ossolineum 1983, s. 287-298; też: *Bylgarija i Polska. 1918-1941*, Sofija 1982.

² *Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-bułgarskich*, t. I, 1919-1944, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk - Łódź 1982.

³ T. Lehr-Splawiński, Tadeusz Stanisław Grabowski, "Pamiętnik Słowiański" 1961, t. XI, s. 5-11; W. Kot, *Tadeusz Stanisław Grabowski - bułgarysta, (w:) Od Wisły do Maricy. 681-1981. Ot Wisła do Marica*, Kraków 1981, s. 152-160.

⁴ A. M. Brzeziński, *Z działalności Polskiego Biura Prasowego w Sofii w latach 1915-1918*, "Acta Universitatis Lodzianensis", Folia Historica 1, Łódź 1980, s. 41-50; E. Damianowa, *Spoleczeństwo bułgarskie wobec sprawy polskiej (1914-1918)*, "Z dziejów stosunków polsko-radzieckich i rozwoju wspólnoty państw socjalistycznych" 1980, t. XXII, s. 3-27.

⁵ *Rocznik służby Zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej według stanu na 1 kwietnia 1935 r.*, Warszawa 1935, s. 37.

i ministrowi spraw zagranicznych Bułgarii, Teodorowowi⁶. Ustanowienie przedstawicielstwa dyplomatycznego Bułgarii w Polsce nastąpiło niemal dwa lata później. Dopiero 22 V 1920 r. Rada Ministrów Bułgarii podjęła uchwałę w sprawie otwarcia poselstwa bułgarskiego w Warszawie. Georgi Madżarow, pierwszy przedstawiciel dyplomatyczny Bułgarii w Polsce w randze chargé d'affaires, przybył do Warszawy 18 XI 1920 r.⁷

Sytuacja międzynarodowa Bułgarii po zakończonej wojnie była bardzo niekorzystna. Pokonanej Bułgarii narzucono traktat pokojowy, podpisany 27 XI 1919 r. w Neuilly-sur-Seine pod Paryżem. Bułgarzy ponieśli na rzecz państw sąsiednich znaczne straty terytorialne. Rumunia zajęła Południową Dobrudżę, Królestwo SHS, okręgi caribrdzki i bosylewgradzki oraz dolinę rzeki Strumicy w Macedonii Wardarskiej. Konferencja państw Ententy w San Remo 20 IV 1920 r. przekazała Zachodnią Trację Grecji. Przyjęta jednocześnie uchwała nakazująca Grecji zapewnienie dostępu Bułgarii do Morza Egejskiego nie weszła w życie wskutek oporu Aten⁸. Bułgaria została zobowiązana do zapłacenia 2. 250 mln fr. w złocie odszkodowania wojennego. Siły zbrojne państwa zostały zredukowane do 33 tys. armii ochotniczej. W zaistniałej sytuacji celem strategicznym bułgarskiej polityki zagranicznej było dążenie do rewizji upokarzającego traktatu pokojowego oraz wyjście Bułgarii z izolacji międzynarodowej. Słaba politycznie, gospodarczo i wojskowo Bułgaria mogła sobie pozwolić jedynie na tzw. rewizję pokojową, tj. zmianę niektórych klauzul terytorialnych na podstawie art. 19 Paktu Ligi Narodów i art. 48 traktatu w Neuilly. Pierwszym krokiem w tym kierunku stały się zabiegi rządu Aleksandra Stambolijskiego o przyjęcie Bułgarii do Ligi Narodów, uwieńczone powodzeniem 16 XII 1920 r.⁹

Stanowisko polskiego MSZ wobec akcji przyjęcia Bułgarii do Ligi Narodów było bardzo ostrożne. Instruowano Grabowskiego, aby nie czynił w Sofii obietnic w sprawie poparcia przez Polskę zabiegów dyplomacji bułgarskiej. Dopiero przychylne dla Bułgarii stanowisko Francji przesądziło o pozytywnej dla Sofii decyzji władz polskich¹⁰.

⁶ *Dokumenty...*, t. I, dok. 5.

⁷ J. Pałyga, *Warszawski korpus dyplomatyczny w okresie międzywojennym*, (w:) *Warszawa II Rzeczypospolitej 1918-1939*, z. 5, Warszawa 1973, s. 289, 291.

⁸ Bułgaria utraciła na rzecz Królestwa SHS 2. 500² km ze 113 tys. mieszkańców, na rzecz Grecji 6. 400 km² z 320 tys. mieszkańców. Z zajętych terytoriów znaczna część Bułgarów uciekła do Bułgarii. Zob. W. Balcerak, *Powstanie państw narodowych w Europie Środkowo-Wschodniej*, Warszawa 1974, s. 424 i n.

⁹ *Annuaire de la Société des Nations 1920-1927*, Genève 1927, s. 207; SDN. Journal Officiel 1921, nr 1, s. 97.

¹⁰ *Dokumenty...*, t. I, dok. 16, raport poselstwa RP w Sofii z 25 XI 1920 r.

W pierwszej połowie lat dwudziestych stosunek dyplomacji polskiej do spraw bułgarskich wynikał z generalnych założeń polityki bałkańskiej Polski. Dyplomacja polska była zainteresowana umacnianiem dobrych kontaktów ze wszystkimi państwami bałkańskimi oraz utrzymaniem pokoju na Bałkanach. W Warszawie uważano, że Bułgaria powinna doprowadzić do normalizacji stosunków z sąsiadami, mimo istniejących sprzeczności. Sądzono, że sojusze Polski z Francją (19 II 1921 r.), a zwłaszcza z Rumunią (3 III 1921 r.), okazały się przydatne dla uregulowania stosunków rumuńsko-bułgarskich i zbliżenia polsko-bułgarskiego. Grabowski podkreślał na początku listopada 1922 r., że "wciągnięcie Bułgarii całkowicie w orbitę wpływów polskich mogłoby nastąpić jedynie przez Rumunię"¹¹. Pragnąc utrzymać dobre stosunki z Bułgarią, rząd polski nie zamierzał jednak udzielać Bułgarom oficjalnego poparcia w sprawie przyłączenia utraconych obszarów. Sugestia Grabowskiego, że Polska powinna popierać starania Bułgarii o dostęp do M. Egejskiego, a nawet projekt autonomii Tracji Zachodniej, nie znalazła w Warszawie uznania. Obawiano się, że popieranie bułgarskich postulatów byłoby źle widziane w stolicach innych państw bałkańskich. W lutym 1925 r. Aleksander Skrzyński, polski minister spraw zagranicznych, podkreślał, że celem polityki polskiej jest "dążenie do pacyfikacji Bałkanów" poprzez rozwijanie dobrych stosunków Rumunii z Bułgarią. Zbliżenie bułgarsko-rumuńskie nie może być jednak wymierzone przeciwko Królestwu SHS, a Polska powinna być arbitrem między Bułgarią i jej zachodnim sąsiadem¹². Były to mało realistyczne założenia, zważywszy skomplikowany charakter stosunków między państwami bałkańskimi i ograniczone możliwości oddziaływania dyplomacji polskiej w tym regionie.

Po zamachu majowym J. Piłsudskiego w 1926 r. spodziewano się w Sofii, że Polska będzie bardziej skłonna do popierania interesów bułgarskich na Bałkanach¹³. Rząd Andreja Lapczewa (od 4 I 1926 r.) liczył zwłaszcza na udział dyplomacji polskiej w uregulowaniu sporów terytorialnych Bułgarii z Rumunią i Jugosławią. Stanowisko polskiego MSZ pozostawało jednak niezmiennie. W instrukcji z 13 XI 1929 r. stwierdzono, że w "linii dotychczasowej polityki zagranicznej Polski nie leżało nigdy podejmowanie się pośrednictwa między jakimikolwiek państwami". Polska dążyła do utrzymywania dobrych stosunków ze wszystkimi państwami bałkańskimi, ale "podnosiła jednocześnie w sposób dobitny swe désintéressement co do rozdziałających je sporów i nieporozumień". Podkreślono, iż rząd polski nie może podejmować się pośrednictwa między Bułgarią i Jugosławią, gdyż

---

¹¹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Ambasada RP w Londynie, t. 53, k. 16, raport Grabowskiego z 3 XI 1922 r. (kopia).

¹² *Instrukcja A. Skrzyńskiego dla posła RP w Bukareszcie J. Wielowieyskiego z 21 II 1925 r., Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich*, t.IV, Warszawa 1965, dok. 264.

¹³ E. Damianowa, *Stosunki bułgarsko-polskie...*, s. 36.

stanowiłoby to "zaprzeczenie jednej z zasad polskiej polityki zagranicznej". Polska może jedynie dołożyć starań, aby "łagodzić tarcia między obu państwami"¹⁴.

W latach trzydziestych dyplomacja bułgarska nadal dążyła do rewizji traktatu w Neuilly i wyjścia z politycznej izolacji na Bałkanach¹⁵. Dojście do władzy hitlerowców w Niemczech w 1933 r. zrodziło nadzieję w kołach rządowych Sofii na rewizję traktatu w Neuilly przy pomocy dyplomacji niemieckiej. Przychylnie przyjęto polsko-niemiecką deklarację o niestosowaniu przemocy z 26 I 1934 r., jako okoliczność pomyślną z punktu widzenia polityki Bułgarii¹⁶. Spodziewano się m.in., że dyplomacja polska będzie wspierała dążenie Sofii do udaremnienia utworzenia antybułgarskiej Ententy Bałkańskiej (Rumunia, Jugosławia, Grecja, Turcja). W Warszawie uważano, że podpisanie paktu bałkańskiego bez udziału Bułgarii podważyłoby polskie plany integracyjne w Europie południowo-wschodniej. W okresie rozmów dyplomatycznych w sprawie zawarcia Ententy Bałkańskiej dyplomacja polska odgrywała rolę obserwatora i informatora Sofii. Podejmowała też próby uzgodnienia stanowisk między Bukaresztem a Sofią. Jednakże bułgarska propozycja zawarcia umów dwustronnych nie znalazła uznania ani w Bukareszcie, ani w pozostałych sąsiednich stolicach. Pakt Ententy Bałkańskiej bez udziału Bułgarii został parafowany w Belgradzie 4 II 1934 r., uzupełniony konwencją wojskową z 17 III 1934 r.¹⁷

Dyplomacja bułgarska dążyła od tej pory do rozbicia paktu bałkańskiego poprzez uregulowanie stosunków z Jugosławią, w której władzę objął proniemiecki rząd dra Milana Stojadinovicia (23 VI 1935 r.). Podpisanie stosownego układu nastąpiło 14 I 1937 r. Józef Beck, szef polskiego MSZ, aprobował całkowicie poczynania dyplomacji bułgarskiej mające na celu "trwałe zbliżenie z Jugosławią". Rozmawiając 29 VI 1935 r. z Sawą Kirowem, bułgarskim chargé d'affaires w Warszawie, Beck zapewnił, że Polska poprze starania Bułgarii o anulowanie klauzul wojskowych traktatu w Neuilly¹⁸. Polski minister zdecydował się poprzeć zadania

¹⁴ *Dokumenty...*, t.I, dok.141.

¹⁵ K.Manczew, V.Bystricky, *Bylgarija i neite sysedi 1931-1939*, Sofija 1978, s.303 i n.; B.Koszel, *Rola Bułgarii na Bałkanach w okresie międzywojennym*, (w:) *1300-lecie państwa bułgarskiego. 681-1981. Materiały z sesji naukowej* pod red. T.Zdancewicza, Poznań 1983, s.33-46.

¹⁶ Zob. W.Balcerak, *Polityka zagraniczna Polski w marcu 1934 r. w oczach posła Bułgarii w Warszawie*, "Z dziejów stosunków polsko-radzieckich i rozwoju wspólnoty państw socjalistycznych" 1980, t.XXII, s.193-197. Por. A.Deruga, *Polityka zagraniczna Polski przedwrzesniowej widziana oczyma dyplomatów bułgarskich*, "Bułgarska Panorama" 1971, nr 2, s.31-32, nr 3, s.22-23.

¹⁷ B.Łyczko-Grodzicka, *Dyplomacja polska a Ententa Bałkańska 1933-1936*, Ossolineum 1981, s.56-57, 77; też: *Dyplomacja polska wobec Bułgarii w okresie tworzenia Ententy Bałkańskiej. Tezy*, (w:) *Trzydzieście wieków Bułgarii...*, s.275-285.

¹⁸ *Dokumenty...*, t.I, dok.244.

zbrojeniowe Bułgarii w sytuacji bezkarnego naruszania przez Niemcy klauzul wojskowych Traktatu Wersalskiego (wprowadzenie powszechnego obowiązku służby wojskowej 16 III 1935 r.). Polskie władze wojskowe i MSZ nie zgłaszały zastrzeżeń w sprawie eksportu broni i sprzętu wojennego do Bułgarii. Zwracano jedynie uwagę, aby ze względu na "zobowiązania polityczne wobec Rumunii", nie przysyłać broni przez terytorium rumuńskie. W 1936 r. Polskie Zakłady Lotnicze zawarły umowę z rządem bułgarskim na dostawę 24 samolotów wojskowych P-23, P-24. Umowa została zrealizowana w czerwcu 1939 r.¹⁹ Bułgaria doprowadziła do anulowania ograniczeń wojskowych zapisanych w traktacie w Neuilly, zawierając 31 VII 1938 r. układ z państwami Ententy Bałkańskiej. W zamian za obietnicę wyrzeczenia się stosowania siły w wypadku konfliktu, uzyskała wolną rękę w sprawie zbrojeń.

Znamienne, że jeszcze w maju 1939 r. Georgi Kiosewanow, premier i minister spraw zagranicznych Bułgarii, proponował rządowi polskiemu pośrednictwo w uregulowaniu stosunków z Rumunią. W zamian za zwrot Południowej Dobrudży, rząd bułgarski wyrażał gotowość do zawarcia z Rumunią traktatu o nieagresji i wieczystej przyjaźni. Beck uchylił się od tego typu akcji dyplomatycznej²⁰.

Wydarzenia wewnętrzne rozgrywające się w Polsce i w Bułgarii w dwudziestolecu międzywojennym nie miały istotnego wpływu na wzajemne stosunki oficjalne, chociaż koła rządowe i opinia publiczna śledziły je z dużą uwagą. Zamach stanu w Bułgarii 9 VI 1923 r., który spowodował obalenie rządu Aleksandra Stambolijskiego i ustanowienie faszystującego rządu Aleksandra Cankowa, polskie koła rządzące przyjęły ze spokojem, a nawet przychylnie, starając się utrzymać z nową władzą poprawne stosunki. Stłumienie powstania wrześnieowego 1923 r. w Bułgarii polska prawica powitała z ulgą, jako rozprawę z groźbą bolszewizmu²¹. Zastosowanie przez reżim Cankowa krwawych represji wobec komunistów i działaczy chłopskich wywołały natomiast protesty polskiej lewicy. Obradujący w sierpniu 1923 r. II Zjazd KPP złożył "najgłębszy hołd poległym i uwięzionym bojownikom idei komunistycznej w Bułgarii"²². Zamach stanu J. Piłsudskiego w maju 1926 r. koła rządzące Bułgarii przyjęły początkowo z niepokojem, przeceniając lewicowe tendencje

¹⁹ Tamże, dok. 234, 235, 247, 318.

²⁰ A. Garlicka, *Balkany wobec konfliktu polsko-niemieckiego (lato - jesień 1939 r.)*, "Studia z dziejów ZSRR i Europy Środkowej" 1979, t. XV, s. 104-105.

²¹ Zob. T. Grabowski, *Bułgaria po przewrocie (1923-1926). Szkic historyczno-polityczny*, Warszawa 1926; W. Baranowski, *Rozmowy z Piłsudskim*, Warszawa 1938, s. 187-188; E. Damianowa, *L'opinion publique...*, s. 73-74.

²² A. Tymieniecka, *Komunistyczna Partia Polski wobec bułgarskiego ruchu rewolucyjnego (w:) Braterstwo. Przyjaźń. Szkice z dziejów przyjaźni polsko-bułgarskiej*. Warszawa 1970, s. 73-76.

nowej władzy. Szybko jednak oceniono realnie zarówno przyczyny zamachu, jak i charakter rządu sanacyjnego²³.

W latach trzydziestych ustanowiono w Bułgarii dyktaturę wojskowo-faszystowską, a następnie reżim monarcho-faszystowski, który pod wieloma względami był bliski zasadom autorytarnym w polityce rządów sanacyjnych w Polsce. W obu krajach prześladowano działaczy rewolucyjnego ruchu robotniczego, wydawano wyroki śmierci. KC Bułgarskiej Partii Komunistycznej i KC KPP protestowały przeciwko terrorowi stosowanemu wobec komunistów polskich i bułgarskich. Wielką manifestacją solidarności z proletariatem Bułgarii stała się prowadzona przez polską lewicę akcja w obronie Georgi Dymitrowa i jego towarzyszy, oskarżonych przez hitlerowców o podpalenie Reichstagu. KPP, PPS oraz Polski Komitet Antyfaszystowski i Antywojenny, organizowały wiece, demonstracje i odczyty. Prasa KPP potępiła proces lipski jako "komedię sądową"²⁴. Biorąc pod uwagę nastroje społeczeństwa, rząd polski zgodził się wydać wizy przejazdowe Dymitrowowi i jego towarzyszom w celu wyjazdu z Niemiec do ZSRR.

Stosunki polityczne polsko-bułgarskie wyraźnie zacieśniły się w latach trzydziestych. W marcu 1931 r. wszedł w życie podpisany w Warszawie 31 XII 1929 r. traktat o koncyliacji, postępowaniu sądowym i arbitrażu²⁵. Obie strony zobowiązywały się wzajemnie załatwiać w drodze pokojowej wszelkiego rodzaju spory i zatargi, jeśli nie mogłyby być rozstrzygnięte zwykłymi metodami dyplomatycznymi. Dnia 1 X 1931 r., z inicjatywy Wydziału Prasowego polskiego MSZ, zostało podpisane polsko-bułgarskie porozumienie prasowe, mające na celu m.in. zapobieganie publikowaniu fałszywych i tendencyjnych wiadomości w prasie obu krajów oraz "wzajemne popieranie się w obliczu wrogich napaści i kampanii prasowych" niebezpiecznych dla pokoju²⁶. Podobne porozumienia podpisała Polska z Rumunią, Jugosławią, Czechosłowacją i Estonią w ramach akcji na rzecz rozbrojenia moralnego, podjętej jesienią 1931 r.²⁷

²³ E. Damianowa, *Stosunki bułgarsko-polskie...*, s.36.

²⁴ Zob. F. Kalička, *Z zagadnień jednolitego frontu KPP i PPS w latach 1933-1934*, Warszawa 1967, s.147; A. Czubiński, *Opinia w Polsce wobec procesu Dymitrowa*, "Miesięcznik Literacki" 1972, nr 9, s.96-101; G. Pyrwewa, *Lajpcigskaja proces i polskata obsztetstwenost*, *Istoriczeski Pregled* 1972, nr 2, s.108-115; B. Dymitrow Mladenow, *Prasa polska wobec procesu lipskiego 1933*, "Z dziejów stosunków polsko-radzieckich i rozwoju wspólnoty państw socjalistycznych" 1981, t. XXIV, s. 171-190.

²⁵ *Dokumenty...*, t. I, dok. 143.

²⁶ Tamże, dok. 161.

²⁷ Zob. W. Michowicz, *Polskie plany rozbrojenia moralnego w okresie międzywojennym*, "Kwartalnik Historyczny" 1975, R. LXXXII, z. 2, s. 324 i n.

Od 30 V 1935 r. zaczęła obowiązywać polsko-bułgarska konwencja konsularna²⁸. Demonstracją przyjaznych stosunków polsko-bułgarskich były uroczystości odsłonięcia symbolicznego grobowca-mauzoleum króla Władysława IV w Warnie 4 VIII 1935 r. Polskie władze cywilne i wojskowe reprezentowali Wacław Jędrzejewicz, minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz gen. Gustaw Orlicz-Dreszer, inspektor armii²⁹. W Warszawie oceniono, że uroczystości te były "widocznym symbolem" wzajemnej sympatii. W polskim MSZ uważano, że stosunki polsko-bułgarskie cechuje "wzajemna życzliwość i szczerłość"³⁰. Ten stan rzeczy utrzymywał się do wybuchu II wojny światowej. Bułgaria ogłosiła neutralność wobec wojny 15 IX 1939 r. Zerwanie stosunków dyplomatycznych z Polską nastąpiło dopiero 4 III 1941 r., wskutek nacisku hitlerowskich Niemiec.

W dwudziestoleciu międzywojennym stosunki gospodarcze polsko-bułgarskie rozwijały się słabo. W pierwszej połowie lat dwudziestych rozwój handlu między Bułgarią a Polską utrudniał przede wszystkim brak stosownej umowy oraz nie uregulowana do 1925 r. sprawa tranzytu towarów z południowej Europy przez terytorium Czechosłowacji do Polski i odwrotnie. Władze polskie planowały rozwijanie stosunków handlowych z Bułgarią jako jednym z rynków zbytu dla przemysłu polskiego w południowej Europie w celu uniezależnienia gospodarki polskiej od wpływów niemieckich i polityki handlowej ZSRR. Możliwości eksportu polskiego na Bałkany były jednak ograniczone, przede wszystkim z powodu wysokich cen towarów polskich (wysokie koszty produkcji) oraz trudnej sytuacji finansowej przedsiębiorstw polskich, odmawiających sprzedaży na kredyt krótkoterminowy.

Bułgaria, kraj typowo rolniczy, była zainteresowana rozwojem stosunków handlowych z Polską, jako jednym z największych importerów tytoniu bułgarskiego. W pierwszych latach powojennych tytoń był jedynym artykułem przywozu bułgarskiego do Polski³¹. Należy jednak podkreślić, że od 1920 r. eksport bułgarski do Polski rozwijał się pomyślnie i w 1924 r. przekroczył 13 razy wywóz towarów polskich do Bułgarii³². Znaczenie Polski, jako liczącego się odbiorcy tytoniu, było okolicznością

---

²⁸ *Dokumenty...*, t. I, dok. 236. Zob. J. Pałyga, *Stosunki konsularne Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1970, s. 221.

²⁹ *Dokumenty...*, t. I, dok. 245, 248.

³⁰ Tamże, dok. 266, notatka dla prezydenta I. Mościckiego z marca 1936 r.

³¹ Eksport tytoniu bułgarskiego do Polski wynosił (w tonach): r. 1920 6, 96, 1921 34, 14, 1922 162, 93, 1923 119, 12 Wg A. Klepper, *Obrót towarowy Polski z Bułgarią*, "Przemysł i Handel", R. VI, 25 IV 1925 r., s. 564.

³² Wartość eksportu bułgarskiego do Polski wynosiła 4. 054. 000 zł, a importu polskiego do Bułgarii 302. 390 zł. Eksport do Polski stanowił 2,25% ogólnej wartości wywozu bułgarskiego. Wg T. Mitow., *Umowa handlowa z Bułgarią i widoki stosunków handlowych polsko-bułgarskich*, "Przemysł i Handel", R. VI, 6 VI 1925 r., s. 757-759.

skłaniającą rząd bułgarski do podpisania 29 IV 1925 r. układu w sprawach handlowych i nawigacyjnych³³. Było to pierwsze porozumienie handlowe zawarte przez Bułgarię po I wojnie światowej. Układ, zawierający klauzulę największego uprzywilejowania wszedł w życie 12 II 1927 r., a 2 VI tego roku został rozciągnięty na obszar Wolnego Miasta Gdańska. Jednocześnie podjęto rozmowy w sprawie ustalenia zasad przepisów taryfowych dla bezpośredniej komunikacji towarowej między stacjami kolei polskich, czechosłowackich i austriackich z jednej strony, a stacjami kolei bułgarskich z drugiej. Stosowna umowa polsko-rumuńsko-bułgarska weszła w życie dopiero 1 IV 1933 r. Była to pierwsza powojenna bezpośrednia taryfa towarowa z kolejami bułgarskimi, której nie miały inne państwa³⁴.

Od 1928 r. częstsze stały się kontakty między polskimi i bułgarskimi przedstawicielami życia gospodarczego. Zacieśnieniu stosunków gospodarczych między obu krajami służyła m.in. Bułgarsko-Polska Izba Handlowa utworzona w Sofii 29 I 1928 r., której prezesem został Gregor Wasilew. W listopadzie 1928 r. przebywała w Bułgarii delegacja Przemysłu i Handlu RP z ministrem Eugeniuszem Kwiatkowskim. Bułgarzy byli nadal zainteresowani zwiększeniem eksportu tytoniu i innych produktów rolniczych. Strona polska oferowała i eksportowała przede wszystkim przędzę lnianą i bawełnianą, maszyny dla przemysłu tekstylnego oraz wyroby hutnicze (stal, maszyny kolejowe, rury żelazne). W latach 1928-1929 wartość wymiany towarowej między Bułgarią a Polską wyraźnie wzrosła, przy czym utrzymywała się trzykrotna przewaga eksportu bułgarskiego do Polski. Przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego Polska miała ujemne saldo bilansu handlowego z Bułgarią³⁵. Najniższe obroty w wymianie towarowej uzyskano w latach 1933-1935, wskutek trudności ekonomicznych w obu krajach będących konsekwencją światowego kryzysu gospodarczego. Poprawa nastąpiła w 1936 r., a rok później, w wymia-

³³ *Dokumenty...*, t. I, dok. 75. Zob. T. Mitow., op. cit., s. 759.

³⁴ *Dokumenty...*, t. I, dok. 193.

³⁵ Wartość obrotów towarowych przedstawiała się następująco (w mln zł):

rok	Przywóz do Polski	Wywóz do Bułgarii
1928	6, 8	2, 2
1929	12, 0	3, 7
1930	11, 7	2, 9
1932	10, 0	5, 2
1933	2, 5	1, 4
1935	5, 0	1, 6
1936	9, 0	5, 5
1937	15, 5	8, 0
1938	19, 4	15, 8

nie towarowej Polski z państwami słowiańskimi, Bułgaria zajmowała drugie miejsce po Czechosłowacji³⁶. Ułatwieniem w wymianie towarowej była umowa clearingowa między Polskim Instytutem Rozrachunkowym a Bułgarskim Bankiem Narodowym podpisana 20 XI 1937 r.³⁷ Dotyczyła ona wzajemnych zobowiązań wynikających z wymiany towarowej, kosztów z nią związanych, wynagrodzeń za usługi i koszty utrzymania.

Na początku lat trzydziestych została ustanowiona komunikacja lotnicza między Polską a Bułgarią. Stosowna konwencja, dotycząca komunikacji na trasie Saloniki - Sofia - Bukareszt - Warszawa, została podpisana 7 IV 1931 r.³⁸ W następnym roku zawarto umowę między rządem bułgarskim a PLL "Lot" w sprawie transportu lotniczego przesyłek pocztowych i pieniężnych na tej samej trasie³⁹.

W okresie międzywojennym Polska bezskutecznie popierała starania Bułgarii o zbudowanie mostu na Dunaju w miejscowości Ruse, na granicy bułgarsko-rumuńskiej. Wiązało się to z polskimi planami stworzenia magistrali kolejowej łączącej Bałtyk z Morzem Egejskim w celu rozwinięcia stosunków handlowych z Bliskim Wschodem⁴⁰. Konfliktowe stosunki Bułgarii z Rumunią i Jugosławią utrudniały uzgodnienie stanowisk. Jugosłowianie wysunęli konkurencyjną propozycję budowy mostu na granicy rumuńsko-jugosłowiańskiej i zbudowania magistrali kolejowej łączącej Belgrad z Bukaresztem. Rząd rumuński zajmował chwiejne stanowisko, ulegając naciskom dyplomacji jugosłowiańskiej. Akcja polskich czynników oficjalnych w Bukareszcie, popierających koncepcję bułgarską, okazała się bezskuteczna⁴¹. Wybuch II wojny światowej położył kres bezowocnym negocjacjom.

Podstawy stosunków intelektualnych i kulturalnych polsko-bułgarskich w okresie międzywojennym stworzyło Polskie Biuro Prasowe w Sofii w latach 1915-1918⁴². Działalność informacyjno-propagandową Biura podjęło Towarzystwo Polsko-Bułgarskie" w Sofii, założone dzięki staraniom Grabowskiego i czołowych przedstawicieli inteligencji bułgarskiej 15 XII 1918 r. Towarzystwo odegrało poważną rolę w rozwoju stosunków kulturalnych polsko-bułgarskich, szczególnie w pier-

³⁶ B. Woźna, *Handel zagraniczny Polski z Bułgarią, Czechosłowacją, Jugosławią i ZSRR (1938-1939)*, "Studia Historyczne" 1968, nr 3, s. 415-427.

³⁷ *Dokumenty...*, t. I, dok. 298.

³⁸ Tamże, dok. 152.

³⁹ Tamże, dok. 177.

⁴⁰ W. Baranowski, *Most na Dunaju między Rumunią a Bułgarią. Najkrótsze połączenie Polski z Bliskim Wschodem*, "Przegląd Polityczny" 1930, t. XII, z. 1-3, s. 60-77; B. Dopierała, *Polska polityka morska a kraje nadmudajskie w l. 1919-1932*, "Przegląd Zachodni" 1963, R. XIX, nr 2, s. 196-217.

⁴¹ E. Damianowa, *Ekonomiczna polityka Polski na Balkanach w 1918-1939*, "Bulgarian Historical Review" 1974, z. 2, s. 76-90.

⁴² Zob. A. M. Brzeziński, op. cit., s. 48-49.

wszej połowie lat dwudziestych. Od 10 II 1919 r. Towarzystwo rozpoczęło wydawanie w języku bułgarskim czasopisma *Przegląd Polsko-Bułgarski*, propagującego m.in. język i kulturę polską⁴³.

Popularyzację języka i kultury bułgarskiej w Polsce podjął "Komitet Bułgarsko-Polski" powstały w Warszawie 15 V 1922 r. Jego prezesem został prof. Adam Kryński, językoznawca, rektor Uniwersytetu Warszawskiego. W następnym roku Komitet przekształcił się w "Towarzystwo Bułgarsko-Polskie", którego prezesem wybrano prof. Stanisława Słońskiego, wybitnego językoznawcę i slawistę. Towarzystwo nie prowadziło jednak zbyt ożywionej działalności. Grabowski, po powrocie z Sofii do Warszawy w połowie 1925 r., chociaż zajęty nowymi obowiązkami, usiłował ożywić prace Towarzystwa. Z jego inicjatywy ukazał się pierwszy, a zarazem ostatni tom *Rocznika Towarzystwa Bułgarsko-Polskiego* pt. "Od Wisły do Maricy". Publikacja, przygotowana niemal w całości przez Grabowskiego, zawierała cenny materiał dotyczący stosunków kulturalnych polsko-bułgarskich⁴⁴.

W okresie międzywojennym najżywiej rozwijały się polsko-bułgarskie stosunki literackie⁴⁵. W Bułgarii popularyzowano literaturę polską na łamach *Przeglądu Polsko-Bułgarskiego*. Najwięcej artykułów i tłumaczeń poświęcono twórczości Adama Mickiewicza; rokrocznie wydawano specjalne numery mickiewiczowskie. Całość polskiej tradycji literackiej przedstawiono fragmentarycznie; z wiekowej historii poprzedzającej romantyzm wybrano jedynie Mikołaja Reja i Jana Kochanowskiego, a z drugiej połowy XIX w. utwory Adama Asnyka, Marii Konopnickiej i Henryka Sienkiewicza. Ważną rolę w popularyzacji najlepszych osiągnięć literatury polskiej, zwłaszcza okresu romantyzmu i Młodej Polski, spełniła seria wydawnicza *Polska Biblioteka*, zainspirowana przez "Towarzystwo Bułgarsko-Polskie". W latach 1919-1925 ukazało się 10 tomów tłumaczeń dzieł autorów polskich, m.in. Antoniego Chłłoniewskiego *Duch dziejów Polski*, Stanisława Wyspiańskiego *Sędziowie*, Zygmunta Krasińskiego *Irydion*, Juliusza Słowackiego *Anhelli* oraz *Hymny* Jana Kasprowicza⁴⁶. W twórczości przekładowej szczególną rolę odegrała Dora Gabe-Penewa, tłumaczka m.in. dzieł Mickiewicza i Słowackiego, znana i ceniona w Polsce. Tłumaczone przez nią utwory stanowiły wartościowy wkład do bułgarskiej literatury przekładowej⁴⁷.

⁴³ Zob. J. Chodonowski, *Dziesięciolecie Towarzystwa Polsko-Bułgarskiego w Sofii*, "Od Wisły do Maricy" 1927, R. I, s. 172 i n.

⁴⁴ W. Kot, op. cit., s. 152 i n.

⁴⁵ *Stosunki literackie polsko-bułgarskie*, pod red. J. Śliżińskiego, Wrocław - Warszawa - Kraków 1971.

⁴⁶ B. Krupski, *Związki literackie polsko-bułgarskie do roku 1925*, (w:) *1300-lecie państwa bułgarskiego*, s. 77-86, W. Kot, op. cit., s. 156-157.

⁴⁷ Zob. T. Dąbek, *Twórczość przekładowa Dory Gabe*, Wrocław 1969.

W Polsce popularyzowano literaturę bułgarską w znacznie mniejszym zakresie. Ukazywały się przekłady twórczości Christo Botewa, poety i rewolucjonisty, Penczo Sławejkowa, poety modernisty oraz Iwana Penczo Wazowa, zwanego "patriarchą nowej literatury bułgarskiej". Przekłady i artykuły ukazywały się przeważnie w pismach slawistycznych i literackich ("Ruch Słowiański", "Kamena"), o wąskim kręgu oddziaływania. Dla szerszego grona polskich odbiorców poeci i pisarze bułgarscy pozostawali nadal nieznanymi.

Polska bułgarystyka historyczno-literacka w okresie międzywojennym została zainspirowana przez prof. Bojana Penewa, wybitnego slawistę bułgarskiego. Jego artykuły i studia dotyczące związków polsko-bułgarskich w XIX w. (ogłaszane po bułgarsku od 1913 do 1926 r.) dawały impuls do badań slawistów polskich - Władysława Bobka, Józefa Gołąbka, Henryka Batowskiego i Jerzego Bębały⁴⁸. W Polsce podjęto próby przedstawienia zarysu dziejów literatury bułgarskiej z myślą o szerszym odbiorcy. Prace Aleksandra Brücknera⁴⁹, historyka kultury i slawisty o światowej sławie, Józefa Gołąbka⁵⁰, historyka literatur słowiańskich i Kazimierza Hoffmana⁵¹, pracownika dyplomacji polskiej w Sofii, miały charakter typowo popularyzatorski, nie dawały należytego obrazu literatury bułgarskiej.

Pomyślnie rozwijały się kontakty naukowe między slawistami polskimi i bułgarskimi, zwłaszcza między profesorami Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Sofijskiego. Od 1922 r. bułgarystyka zaczęła wykształcać się jako odrębna dyscyplina uniwersytecka. Tematyka bułgarystyczna pojawiła się w wykładach wielu slawistów krakowskich, stanowiąc teoretyczne pogłębienie wybranych problemów języka, historii sztuki, etnografii i literatury. Utworzenie w 1924 r. Studium Słowiańskiego miało doniosłe znaczenie dla rozwoju badań i kształcenia slawistów polskich i bułgarskich. W Studium wykładali wybitni uczeni krakowscy - Kazimierz Nitsch, Tadeusz Lehr-Splawiński, Kazimierz Moszyński i inni. W roku ak. 1923/24 odbył się pierwszy kursowy wykład historii literatury bułgarskiej. Prowadził go Bojan Penew, profesor Uniwersytetu Sofijskiego, zaproszony przez trzy polskie uniwersytety (Jagielloński, Warszawski i Lwowski) na gościnne wykłady⁵².

⁴⁸ T. Dąbek-Wirgowa, *Polska bułgarystyka historyczno-literacka*, (w:) *Od Wisły do Maricy*. 681-1981, s. 124, 132.

⁴⁹ A. Brückner, T. Lehr-Splawiński, *Zarys dziejów literatury i języków literackich słowiańskich*, Lwów 1929.

⁵⁰ K. Hoffman, *Literatura Bułgarska*, Poznań 1931.

⁵¹ J. Gołąbek, *Literatura bułgarska*, (w:) *Wielka literatura powszechna*, t. IV, Trzaska - Evert - Michalski, Warszawa 1933, s. 663-677.

⁵² J. Rusek, *Bułgarystyka w Uniwersytecie Jagiellońskim*, (w:) *Od Wisły do Maricy*. 681-1981, s. 115-132.

W latach 1922-1939 na Uniwersytecie Jagiellońskim był prowadzony lektorat języka bułgarskiego. Do końca 1928 r. nauczał języka bułgarskiego dr Witold Taszycki, a następnie Bułgarzy przebywający na studiach specjalistycznych w Uniwersytecie Jagiellońskim - Iwan Lekow, Lubomir Andrejczin i Kujo Kujewow (wszyscy uzyskali doktoraty na UJ)⁵³.

Studia nad literaturą polską w Uniwersytecie Sofijskim prowadzono podczas zajęć seminaryjnych prof. Penewa w latach 1919-1923. Zajmowano się polskimi romantykami i modernistami, których Penew uważał za najbardziej typowych przedstawicieli literatury polskiej. Polskiemu romantyzmowi przyznawał pierwsze miejsce wśród słowiańskiej poezji romantycznej. Kierunek badań prowadzonych przez Penewa wygasł po śmierci profesora w 1927 r. Brak wybitnego znawcy i popularyzatora literatury polskiej w Bułgarii był odczuwalny przez kilka lat. Dopiero w 1935 r. doc. Iwan Lekow rozpoczął wykłady z gramatyki historycznej języka polskiego⁵⁴.

Kontakty między uczonymi polskimi i bułgarskimi innych specjalności były znacznie słabsze, m.in. w dziedzinie historii. W okresie międzywojennym ukazało się zaledwie kilka prac historyków polskich dotyczących dziejów Bułgarii. W 1923 r. wydano popularny zarys historii Bułgarii napisany przez Natalię Gąsiorowską⁵⁵, a w 1937 r. ukazała się monografia Ludwika Widerszala poświęcona bułgarskiemu ruchowi narodowemu w latach 1856-1872⁵⁶. Historia dyplomatyczna Bułgarii w XIX w. i częściowo w XX w. została omówiona w pracach Henryka Batowskiego⁵⁷.

W Polsce znano i ceniono prace historyków bułgarskich. Szczególne uznanie polskiego środowiska historycznego uzyskał mediewista, prof. Petyr Mutafcziew, znawca dziejów Bizancjum i Europy Wschodniej, członek rzeczywisty Bułgarskiej Akademii Nauk. W czerwcu 1937 r. Polskie Towarzystwo Historyczne we Lwowie wybrało go członkiem Towarzystwa, a dwa lata później prof. Mutafcziew został członkiem Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. W Bułgarii ceniono prof.

---

⁵³ Kujo M. Kujew, *Lektorat języka bułgarskiego w Krakowie w latach 1937-1939*, (w:) *Od Wisły do Maricy. 681-1981*, s. 140-144.

⁵⁴ S. Iwanczew, *Polskata filologija w Bylgarija*, (w:) *Od Wisły do Maricy. 681-1981*, s. 161-170; W. Popowa, *Język polski w Bułgarii*, tamże, s. 171-177.

⁵⁵ N. Gąsiorowska, *Historia Bułgarii w zarysie*, Warszawa 1923.

⁵⁶ L. Widerszal, *Bułgarski ruch narodowy 1856-1872*, Warszawa 1937; tenże, *Najnowsze studia (1914-1935) o epoce bułgarskiego odrodzenia narodowego*, "Przegląd Historyczny" 1935, z. 2, s. 246-264.

⁵⁷ H. Batowski, *Państwa Bałkańskie 1800-1923. Zarys historii dyplomatycznej i rozwoju terytorialnego*, Kraków 1938; tenże: *Podstawy sojuszu bałkańskiego 1912 r. Studium z historii dyplomatycznej 1806-1912*, Kraków 1939.

Marcelego Handelsmana, który w 1931 r. został zaproszony przez Uniwersytet Sofijski dla wygłoszenia cyklu wykładów.

Zarówno Bułgarska Akademia Nauk, jak i Polska Akademia Umiejętności, doceniały dorobek uczonych obu krajów. Członkami-korespondentami Bułgarskiej Akademii Nauk zostali profesorowie językoznawcy - Jan Rozwadowski, Kazimierz Nitsch (1926 r.), Tadeusz Lehr-Splawiński (1932 r.) oraz wybitny matematyk Waław Sierpiński (1936 r.). Członkami zagranicznymi Polskiej Akademii Umiejętności byli: prof. Lubomir Mileticz, językoznawca i etnograf (1924 r.), prof. Stefan Mladenow, językoznawca (1928 r.) oraz Anton Stoilow, dyrektor Muzeum Etnograficznego w Sofii (1927 r.). W lutym 1939 r. profesorowie Kazimierz Nitsch i Ignacy Mościcki, prezydent RP, otrzymali stopień doktora honoris causa Uniwersytetu Sofijskiego.

Kontakty polsko-bułgarskie w dziedzinie muzyki, teatru i malarstwa były sporadyczne. W 1921 r. w Teatrze Narodowym w Sofii wystawiono operę Stanisława Moniuszki *Halka*, a w 1937 r. odbyło się przedstawienie *Dziadów* Adama Mickiewicza w opracowaniu i reżyserii Leona Schillera. W Sofii występowała śpiewaczka operowa Stanisława Argasińska oraz primabalerina baletu Teatru Wielkiego w Warszawie Halina Szmolcówna (1922 r.). Koncertowali w Bułgarii polscy pianiści - Stanisław Niedzielski (1924 r.) i Józef Turczyński (1931 r.). W maju 1938 r. Teatr Narodowy w Sofii zawarł dwuletni kontrakt z dyrygentem Adamem Dołżyńskim. Bułgarscy artyści występowali w Polsce nader rzadko. W 1925 r. na gościnnych występach przebywał dyrygent opery bułgarskiej Todor Chadzijew, a rok później solista Petyr Rajczew; w 1938 r. koncertował w Polsce 75-osobowy chór bułgarski "Gusta". W 1922 r. po raz pierwszy zorganizowano wystawę malarstwa polskiego w Sofii; jedenaście lat później eksponowano grafikę polską. W 1929 r. wystawiono w Warszawie prace bułgarskiego malarza Nikoły Tanewa.

Do połowy lat trzydziestych stosunki intelektualne i kulturalne polsko-bułgarskie nie miały form zorganizowanych i kształtowały się bez ingerencji czynników rządowych. Dopiero 8 IV 1935 r. Józef Beck i Waław Jędrzejewicz oraz Teodor Radew, bułgarski minister oświecenia publicznego, podpisali konwencję o współpracy intelektualnej (weszła w życie 28 VIII 1935 r.)⁵⁸. Obie strony wyraziły przekonanie, że współpraca intelektualna stanowi "jeden ze środków najbardziej skutecznych" dla "zacieśnienia przyjaznych stosunków między Polską a Bułgarią".

Realizację podpisanej umowy powierzono komisji i podkomisjom specjalistycznym, których zadaniem było:

1. ustanowienie kontaktów między przedstawicielami szkolnictwa powszechnego, średniego i wyższego obu krajów oraz przyczynianie się do umieszczania w programach szkolnych nauki geografii i historii swoich państw,

⁵⁸ *Dokumenty...*, t. I, dok. 240.

2. ułatwienie wymiany profesorów szkół wyższych, bibliotekarzy i pracowników muzeów,
3. sprzyjanie współpracy między przedstawicielami nauki, literatury, sztuki, teatru, prasy, filmu i radia,
4. wymianę uczniów szkół powszechnych i średnich oraz studentów,
5. organizowanie odczytów i kursów wakacyjnych, wycieczek, wymiany artystów i literatów,
6. organizowanie wymiany publikacji naukowych, literackich i artystycznych. W latach 1936-1938 opracowywano projekty przedsięwzięć służących wszechstronnemu rozwojowi stosunków intelektualnych i kulturalnych polsko-bułgarskich⁵⁹. Wybuch II wojny światowej przeszkodził ich realizacji.

Andrzej Maciej Brzezinski

Polish-Bulgarian Relations during the Period between the World Wars. An Outline of Selected Problems

Summary

Polish Press Office in Sophia, operating from 1915, played an important role in establishing diplomatic relations between Poland and Bulgaria after the World War I. In the nineteen twenties, diplomats of the II Commonwealth were interested in maintaining good relations with all Balkan states and did not get involved in territorial disputes between Bulgaria, Romania and Yugoslavia. After the Balkan Entente had been established in 1934, Polish diplomats supported Bulgarian attempts to nullify military clauses of the Neuilly-sur-Seine Treaty, and Bulgarian policy of rapprochement with Yugoslavia. Between the wars, Polish-Bulgarian economic relations were rather poor; Poland had a negative balance of trade with Bulgaria for most of the time. Cultural relations, however, especially literary contacts, were very good. There was a lively cooperation going on between scientists, especially Slavic scholars. Bulgarian philology was established as a university discipline in Poland. The contacts in the fields of music, theatre and fine arts were much poorer.

---

⁵⁹ Tamże, dok. 253, 263, 270, 274, 291, 294, 306, 307.